

„Skubiai deklaruokite išvykimą“

Dalia Staponkutė. Šiais žodžiais šiandien dažnas lietuvis „guodžia“ lietuvi Europoje „be sienų“. Sakau tai susimąsčiusi ir be ironijos, nors ir dedu kabutes. Sienos šiandien, be abejo, kitokios. Nematomos ir tobulos biurokratinės, mokesčių, socialinio statuso, patirties, tautybės, kalbos sienos. Pastarosios dvi dažniausiai būna nerašytos ir tylios, nes joks darbdavys Britanijoje ar Graikijoje (ir bet kur kitur) nieku gyvu neišsiduos, kodėl geresnį darbo kontraktą savo šalyje pasiūlo „savam“, bet ne lietuviui arba slovakui. Tai, žinoma, ne taisyklė, tiesiog gana dažnas sutapimas. Kodėl? Į šį klausimą atsako nebyli, saugi ir nekalta Forma, kurioje reikia nurodyti, pavyzdžiui, gimimo vietą, motinos mergautinę pavardę, kiek metų mokeisi magistrantūroje, kur išleidai savo knygas ir t.t. Iš vienos pusės – nereikia šito neigti – tai sukuria unikalias veiklos nišas ir galimybes, tačiau iš kitos – „vidines sienas“. Apie jas, apie „vidines sienas“, ir noriu kalbėti, apie sienas mūsų, europiečių, viduje, grėsmingesnes už betonines, pavojingesnes už „Trumpo Meksikos“, atkertančias mus nuo to, ką patys kūrėme, apie ką svajojome, kieno „patriotais“ buvome ir tebesame.

Lietuva yra Europos dalis, tačiau dar ne visi Europoje vykstantys darbo rinkos siūbavimai ją palietė. Tiksliau, palietė tik vienpusiškai: vyksta emigracija, kuri iš ekonominės vis labiau perauga į socialinę-kultūrinę arba asmeninę-egzistencinę. O imigracija į Lietuvą kol kas dar minimali. Lietuvos viduje tai sukuria ištisą gamą kismų, virsmų, emocijų, kurias reiktų tirti, įsiklausyti į jas ir žiūrėti su jautria atsakomybe. Vien valdininkišku sprendimu, Formų ir griežtos tvarkos tikrai nepakaks, nes mūsų emigracijos istorija kupina žmogiškos dramos, į kurią įsilieja kiekvieno individualūs išgyvenimai ir unikalūs maršrutai. Kaip tai suverti į Formų grandinę, sunku net įsivaizduoti. Aišku tik viena, kad nuostatas verta nuolatos keisti, netikusius „popierius“ išskraidinti lėktuvėliais, vadžias, jei šito reikalauja gyvenimas, atleisti, ir žiūrėti, pirmiausia, kas mus sieja, o ne kas skiria,

nepamirštant, jog viso labo esame tik mažytė Baltijos ašara. Ašaroms *privaloma* yra neišdžiūti, neišlieti savo unikalių syvų.

Privalomas sveikatos draudimas.

Privalomas kiekvienam nuolatiniam Lietuvos gyventojui.

Privalomas išvykimo deklarasavimas, jei pilietis šalyje negyvena ir negali susimokėti. Privalomos sankcijos (tiesa, kol kas atšauktos) „skolininkams“, nes Socialiniam draudimui grės išsekimas.

Privalomas „išsiregistravimas“ tam, kam senais laikais buvo privalomas „įsiregistravimas“. Privaloma Forma, jei nori įrodyti, kad esi „niekam neskolingas“.

Kiek daug tarpusavyje susijusių prievolių nuo tos akimirkos, kai kažkas pasirašo dokumentą: „Privaloma“. Kiek daug vidinių sienų ūmai sukuria vienas įteisintas „Privaloma“, nes jam nebeįmanoma prieštarauti – jį gina Įstatymas. Gal todėl Europoje vis dažniau kalbama apie moralines įstatymo pasekmes, moralinę įstatymo dimensiją. Šia tema diskutuojama įtakingose tarptautinėse konferencijose, kuriose susirenka daugybė krizės, ir ne tik krizės, paliestų šalių mokslininkų. Neseniai panašią konferenciją Oksforde organizavo graikų akademikai, sugebėję atkeipti į save globalių finansinių centrų dėmesį, dėmesį tų, kurie už panašias krizes dalinai ir atsako. Pasaulis yra kaip žmogaus organizmas. Visa jame susiję. Galvos skausmą gali sukelti Achilo kulnas, o Achilo kulną sukurti savimi užsiėmusi galva.

Visą šią pusiau lyrinę įžangą surašiau dėl vienos paprastos deklaracijos, kuri, manau, turės ilgalaikes ir pilietiškai liūdnas pasekmes. Išvykimo deklaracija su asmens parašu šalyje, kur istorikai skaičiuoja pirmą, antrą, trečią, „Žilvino“, „Eglės“ ir kitokias emigracijos bangas (nors, gerai pagalvojus, yra tik vienas egzistencinis žmogiškos emigracijos srautas!), sukuria moralinę sieną, į kurią gali numoti ranka tik žmogus be jautrių smegenų. Daug kam – tai pirmas žingsnis į orią nuostatą „nėbegrįžti“. Gyvenimas trumpas, pasaulis netobulas, šalis ne viena. „Šiandien pasirašiau, kad esu Lietuvos emigrantas. Man patarė“, – sako mano sūnus. Tiksliau, ne mano sūnus, tačiau galėtų būti ir mano. Jaunas, darbo ieškantis mokslininkas. Ką daryti daugumai tų, kuriems nelengva eiti į tokį sandėrį su savimi? Juk tai – ne šiaip popierėlis, o asmeninė deklaracija su parašu. Kas gali garantuoti, kad po dvidešimties metų koks konservatyvus radikalas nepasakys: „Pasas? Apie kokią antiką, pilieti, kalbate? Jūs nebuvote mokesčių mokėtojas ir nebeturite teisės į savo paveldėtą sodą, kuriame dabar dera

ekologiškai kopūstai. Jie naudingesni šalies biudžetui.“

Nesu teisininkė, kad teisčiau ar keisčiau įsakus ir potvarkius, tačiau kaip humanitarė negaliu negalvoti apie žodžio ir įstatymo santykį, apie prasmes, kurias suteikiame savo juridiniams tekstams, išryškindami vieną ar kitą žodį. Negaliu nesusimąstyti apie moralines pasekmes ir neigti disharmonijos tarp vyriausybinių nuorodų ir pilietiškumo, jei ją jaučiu. Iš vienos pusės, nieko tokio mirtinai privalomo išvykimo deklaracijoje *tarsi nėra*, bet iš kitos – *negyveni Lietuvoje, nemoki mokesčių, deklaruok (!) išvykimą*. Iš vienos pusės, norime stabdyti emigraciją, iš kitos – ją beveik palaikome. Pirmiausia, pagalvoju, gal galima deklaruoti neprivaloma tvarka ir nesieti šito su privalomais mokesčiais? Nekeldinti beduinių į „bauhauzus“, neprašyti dervišų šokti „River Dance“ ritmu. Nevesti „vokiškos tvarkos“ pabėgėlių valtyje, nes šarvuoti deklaracijomis nuskęsime visi kartu. Net paskutinis pilietis nebeišplauks gyvas. Gal galima Ligonių kasas papildyti ne privalomu mokesčiu, o tik tais atvejais, kai žmogus jomis naudojasi, ir nebūtina šito sieti su nuolatinio gyvenimu šalyje arba išvykimo deklaravimu? Juk įvedus vieną prievolę, atsiranda kitos „prievolės“, kurios emigracijos paliestoje šalyje, kur ir taip viskas trapu, išjudina tokius pamatus kaip gyvenamoji vieta, darbiniai ir šeimos santykiai ir net pilietybė. Toks biurokratijos veikimo principas, kurį, beje, visi gerai žino. Gal galima savo nebuvimą šalyje įrodyti kitais – darbo arba nedarbo – dokumentais? Juk nėra Europoje šalies, kuri tokių dokumentų neišduotų. Tiksliau, kodėl apskritai turėčiau įrodinėti, kad esu sąžiningas žmogus, ir kodėl kažkas turėtų įrodinėti priešinga? Suprantu, tokia Forma, bet...

Labai daug lietuvių šiandien galėtų parašyti štai tokį tekstą: „Nesu buvusi utopijose. Kur tik būdavau, ten mokėdavau už savo gyvenimą su kaupu. Subrendau Europoje, virtau europiete. Tikėjau galimybėmis. Tai nuolatos vertė aistringai derėtis su savimi, su kitais, su tvarkomis, su kalbų žiniomis tam, kad jausčiausi priimta. Šiandien man nebeišeina dirbti vienoje valstybėje, net jeigu atlyginimas vos išlaikantis porą vaikų. Esu lietuvė, turinti tarptautinės patirties. Kartais tai būna privalumas, o kartais – visai ne, tačiau nenustojau būti lietuvė pagal kilmę. Kai kas tai vadina „šaknimis“. Vienų jos gilios, kitų šliaužia paviršiumi, trečių persipynusios su kitų šaknimis, būna ir supuvusių, tačiau niekas negali pasakyti ir teisti, kokios jos, nes po žeme jų nematyti. Sulig privaloma deklaracija viena kita šaknelė ima džiūti net ten, kur šaknys gilios. Pasirašydama išvykimo deklaraciją aš įteisinu sieną, egzistuojančią tarp savo ir kitos šalies, tarp

savęs ir Lietuvoje liekančių kolegų ir giminaičių. Iš esmės, aš paneigiu savo svajonę – Europą be sienų. Aš susitaikau, kad sienos yra, kad jos niekur, deja, nedingo“. Ar ne?

Suvokiu, kad piliečių migracija registruojama dėl mokesčių, ir mes Europoje tokie – ne vieni, tačiau, ko gero, vieninteliai, kurie ėmėsi šito griežčiau nei kitur. Nesu tikra, ar visa tai padės išspręsti problemą, ar atvirkščiai. Viskas mažoje šalyje taip trupu kaip ir vieno atskiro žmogaus gyvenime – šiandien esu, o rytoj? Žmonės mažoje šalyje yra pilietiškai arti vienas kito, ir būtent dėl to jie gali būti vienas kitam supratingesni, atlaidesni ir dosnesni nei globaliose imperijose, kur didelius migracijos srautus ir permainas galima suvaldyti tik griežtesniais įstatymais. Mažose šalyse niekas nieko nevaldo, nes brolis negali valdyti brolio. Jei tarp jų įterpsi didžiavalstybinį įstatymą, nukopijuotą nuo įtakingos valstybės, tai tarp brolių sukelsi trintį, įtampą, net karą. Mažos šalies įstatymai galėtų būti subtilūs kaip sezoninės gėlės. Tik politinis ir ekonominis lankstumas bei pagarba savo pasklidusiems po pasaulį piliečiams leidžia mažoms valstybėms išsaugoti savo nepriklausomybę nuo didžiųjų jėgų. Kas iš to, jei būsiu motina, kuri užsideda dirbtinę karūną ir karališkai reikalauja lojalumo iš savo vaikų ir vyro. Gal ir norėčiau šitaip, tačiau atrodyčiau beviltiškai, ir šeima nuo manęs ilginiui nusigręžtu...

Dar vienas keistas dalykas. Deklaracijos ir įmokų reikalavimai labiausiai palietė „ne tuos“ žmones... Ne „pasiturinčiuosius“, kurie turės galimybę išlikti „lojalūs ir laiku „apsiforminę“ piliečiai“. Tai palietė nuolatos kaip skruzdėlė migruojantį po siaurus darbo rinkos labirintus sodininką, tai išgąsdino vyro išlaikomą namų šeimininkę su vaikais Nicoje ar Birmingeme, tai nuvylė gatvės prekyboje besimurkdantį Berlyno menininką ir Paryžiuje kuriančią intelektualę, kuri šiandien be darbo, tačiau nenori stovėti darbo biržoje, nes šito neleidžia jos orumas... Tai palietė ir studentą Londone vengriška pavarde Švachulajus, kuris paveldėjo Lietuvos pilietybę ir adresą iš bobutės, emigravusios dar iš SSRS ir jau pasimirusios kažkur Naujojoje Zelandijoje. Jeigu ne tolimas giminaitis iš Lietuvos, ko gero, jis niekad nebūtų pamatęs interneto platybėse tos raudonos gijos, dabar jau esmingai skiriančios jį nuo Lietuvos... O kur asmeninis laiškas? Laiškas apie skolą adresato nepasiekė? „Laiško nebūta. Pačiam reikia domėtis, ar neskolingas. Nelojalus pilietis. Skolininkas. Bus sankcijos. Nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės“, – sakoma jam iš visų pusių. („Žioplys ir apsileidėlis“). Piliečiai turbūt būna tokie, kokius valstybė nori juos matyti? Štai prancūzų patarlė sako:

kaimynas yra toks, kokį jį matau. Kaip kalbame, taip ir gyvename – nuolatos sakau sau. Kol žmogus nesikalbės su kitu kaip žmogus, emocionaliai ir „be antpečių“, tol mūsų kalba trauksis į pasaulio bibliotekos archyvą kaip senas bendravimui netikęs dokumentas, o mes, lietuviai, nyksime kaip „žiopliukai“, taip ir nesupratę vienas kito, taip ir nesuteikę vienas kitam išlikimo sąlygų (nors pagal Formą ir lojalūs). Manau, šių „išlikimo sąlygų“ ir pilietiškos retorikos galima būtų pasimokyti iš kitų mažų Europos šalių. Daug įdomių pavyzdžių rastume Maltos, Slovėnijos, Kipro, Liuksemburgo respublikose, o jos, savo ruožtu, rastų Lietuvoje. Kur kas daugiau tikrovės atsiveria, lygiuojantis ne į „imperijas“, o į „periferijas“, kuriose slypi tikroji tiesa apie galimybes ir esama daugiau pilietinio atlaidumo.

Mažos šalies išlikimas dažnai priklauso ne tik nuo jos pačios. Ypač šiandien, kai šalimais formuojasi kažkas panašaus į „globalią vyriausybę“. Viena, ką mažos šalys dabar turi, – tai save pačias ir viena kitą. Kiekvieną Kazlauską ar Švachulajų. Derybas darbo rinkoje už kiekvieną savo žmogų, vykstančias šiltai ir iškalbingai kaip bizantiškojo Konstantinopolio gatvėse, kaip Teherano turguje. Todėl terminą „sankcijos“ reiktų nukelti į neribotą ateitį, darbo sąlygas ir su jomis susijusią biurokratiją ne veržti, o lengvinti. Vietoje sąvokos „lojalus pilietis“ prisiminti paprastą „lietuvis žmogus“. Forma prie formos ir ant formos mus niveliuoja, įbaugina, atitraukia nuo kūrybos momento, niekur neveda, tik į niūrią ateitį, kurioje Forma liks vienintelis pasirinkimas. Tokioje ateityje, kas žino, gal reikės luošinti save, kad būčiau panaši į savo suluošintą vaikina. Kitaip neatitiksiu Formos, negalėsiu būti su juo, mane seks arba ims į armiją. Apie tai jau byloja europietiškos „juodosios“ absurdo ir distopijos komedijos, tokios kaip pernykštė „Jūros vėžys“, kurią sukūrė graikas Yorgos Lanthimos.

Grįžtant prie emigrantų... Mūsų poetas Czesławas Miłoszas yra pasakęs, kad „emigranto gyvenimas kvailas“... Ne dėl to, kad emigrantas kvailas, o dėl to, kad jis visą gyvenimą jaučiasi svetimas ir ko nors neišmano. Neišmanėlis yra linkęs dažniau nusižengti, nes jis būna atviras visokioms pagundoms. Jis ir sukuria „svetimo išstūmimo politiką“ ne tik užsienio, bet ir savo šalyje. Nuo šios politikos nėra vaisto, nes pats emigrantas iš „nežinojimo baimės“ ją palaiko. Tikrai nelinkiu nė vienai valstybei būti tokiai, kuri šią baimę palaiko. Priešingu atveju į kiekvieną valdininko kabinetą atsikraustys Platonas su savo „Valstybe“, parašyta senąja graikų kalba, ir privers ją išsiversti iš naujo. Bus daug baimės.

Rolando Andrijausko nuotr.

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje ir žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.